KORREKSİYA PEDAQOGİKASI
КОРРЕКЦИОННАЯ ПЕДАГОГИКА
CORRECTIONAL PEDAGOGY

UOT 376.3

Səbinə Ramiz qızı Aslanova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
https://orcid.org/ 0009-0001-4052-1631
https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(4).174-177

SEREBRAL İFLİC ZAMANI EMOSİONAL POZULMALARIN KORREKSİYASINDA OYUN METODUNDAN İSTİFADƏ

Сабина Рамиз гызы Асланова
доктор философии по педагогике
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ИГРЫ В КОРРЕКЦИИ ЭМОЦИОНАЛЬНЫХ НАРУШЕНИЙ ПРИ ДЕТСКОМ ЦЕРЕБРАЛЬНОМ ПАРАЛИЧЕ

Sabina Ramiz Aslanova
doctor of philosophy in pedagogy
Azerbaijan State Pedagogical University

USING THE GAME METHOD IN THE CORRECTION OF EMOTIONAL DISTURBANCE DURING CEREBRAL PALSY

Xülasə. Uşaqlarda emosional pozulmaların psixoloji korreksiyası metodlarını iki qrupa bölmək məqsədəuyğundur: əsas və xüsusi metodlar. Əsas olan metodlara bazis metodlar daxildir: bunlar oyun terapiyası, art terapiya, psixoanaliz, desensibilizasiya metodu, autogenik təlim, davranış təlimidir. Xüsusi metodlara fərdi psixoloji amilləri nəzərə alaraq mövcud pozulmanın aradan qaldırılmasına yönəlmiş psixokorreksiyanın taktiki və texniki metodlar daxildir. Bu iki qrup metod bir-biri ilə bağlıdır. Emosional pozulmaların psixokorreksiyası metodlarını seçərkən, uşağın emosional uğursuzluğunu müəyyən edən münaqişənin xüsusi istiqamətindən çıxış etmək lazımdır: şəxsiyyətdaxili münaqişə vəziyyətində, psixokorreksiyanın oyun metodlarından, psixoanalitik metodlardan, ailə psixokorreksiyası metodlarından istifadə etmək məsləhətdir; şəxsiyyətlərarası münaqişələr üstünlük təşkil etdikdə, şəxsiyyətlərarası münasibətləri optimallaşdırmağa yönəlmiş qrup psixokorreksiyası, davranışın özünü idarə etmə bacarıqlarını inkişaf etdirmək və emosional stressi azaltmaq məqsədi ilə psixotənzimləyici təlimdən istifadə olunur. Bundan əlavə, uşağın emosional pozulmasının ağırlığını nəzərə almaq lazımdır.
Açar sözlər: *serebral iflic, emosional pozulma, metod, oyun, fəaliyyət*

Аннотация. Методы психологической коррекции эмоциональных нарушений у детей уместно разделить на две группы: базовые и специальные методы. К базовым методам относятся: игровая терапия, арт-терапия, психоанализ, метод десенсибилизации, аутогенная тренировка, поведенческий тренинг. К специальным методам относятся тактико-технические приемы психокоррекции, направленные на устранение имеющегося расстройства с учетом индивидуальных психологических факторов. Эти две группы методов связаны друг с другом. При выборе методов психокоррекции эмоциональных нарушений необходимо исходить из конкретной направленности конфликта, определяющей эмоциональную несостоятельность ребенка: в случае внутриличностного конфликта целесообразно использовать игровые методы психокоррекции, психоаналитические методы, семейную психокоррекцию. методы; при преобладании межличностных конфликтов применяют

групповую психокоррекцию, направленную на оптимизацию межличностных отношений, психорегуляторный тренинг для развития навыков самоконтроля и снижения эмоционального напряжения. Кроме того, необходимо учитывать выраженность эмоционального нарушения ребенка.

Ключевые слова: *детский церебральный паралич, эмоциональное нарушение, метод, игра, деятельность*

Abstract. It is appropriate to divide the methods of psychological correction of emotional disorders in children into two groups: basic and special methods. Basic methods include basic methods: play therapy, art therapy, psychoanalysis, desensitization method, autogenic training, behavioral training. Special methods include tactical and technical methods of psychocorrection aimed at eliminating the existing disorder, taking into account individual psychological factors. These two groups of methods are related to each other. When choosing methods of psychocorrection of emotional disorders, it is necessary to proceed from the specific direction of the conflict that determines the child's emotional failure: in the case of intrapersonal conflict, it is advisable to use game methods of psychocorrection, psychoanalytic methods, family psychocorrection methods; when interpersonal conflicts prevail, group psychocorrection aimed at optimizing interpersonal relations, psychoregulatory training is used to develop self-management skills and reduce emotional stress. In addition, it is necessary to take into account the severity of the child's emotional disturbance.

Keywords: *cerebral palsy, emotional disturbance, method, game, activity*

Serebral iflicli uşaqlarda emosional pozulmaların psixokorreksiyasında oyun metodları xüsusi əhəmiyyət kəsb edir**.**

Oyun uşağın həyatının ən təbii formasıdır. Oyun prosesində uşağın ətraf aləmlə fəal qarşılıqlı əlaqəsi formalaşır, onun intellektual, emosional-iradi və əxlaqi keyfiyyətləri inkişaf edir, bütövlükdə şəxsiyyəti formalaşır. Oyunun vacib psixoloji xüsusiyyəti, yaranmış situasiyanın şərtiliyini və reallığını eyni vaxtda yaşamasıdır. Müəyyən qaydalarla yaradılmış şərti şəraitdə oyun insana uğurlar, nailiyyətlər qazanmağa, fiziki və psixi imkanlarını üzə çıxarmağa imkan verir. Bir fəaliyyət kimi oyunun bu xüsusiyyətləri onun zəngin psixokorreksiyaedici potensialını əks etdirir.

1920-ci illərin ortalarında A. Freyd və M. Klayn ilk dəfə uşaqlar üçün psixoterapiya metodu kimi oyunlardan istifadəyə müraciət etdilər. Müəlliflər oyun terapiyasının iki formasını təklif etdilər: yönəldilmiş və yönləndirilməyən. Direktiv (yönəldilmiş) oyun terapiyası psixoloqun uşaq oyununda fəal iştirakını nəzərdə tutur, burada o, uşağın fəaliyyətini idarə edir və şərh edir. Qeyri-direktiv (yönəldilməyən) oyun terapiyası uşağın sərbəst oyunu şəklində baş verir ki, bu da özünü daha çox ifadə etməyə, emosional sabitliyə və özünü tənzimləməyə kömək edir. Xarici tədqiqatçılar qeyri-direktiv oyun terapiyasının çoxlu sayda metodlarını işləyib hazırlamışlar. Məsələn, qum və su ilə oyunlar uşağın emosional narahatlığını düzəltmək üçün geniş istifadə olunur [5, s. 664-672].

Qeyri-direktiv oyun korreksiyası eyni vaxtda üç əsas vəzifəni həll edir: 1) uşağın özünüifadəsinin inkişafına kömək edir; 2) uşağın mövcud emosional tarazlığını korreksiya edir; 3) özünü tənzimləmə proseslərini formalaşdırır.

Qeyri-direktiv oyun korreksiyası prosesində psixoloq uşaqla empatik ünsiyyət qurur, onunla emosional əlaqə yaradır və oyuna müəyyən məhdudiyyətlər qoyur. Uşağın oyununa məhdudiyyətlərin qoyulması korreksiya işində uğurun əldə edilməsinin əsas şərtidir. Buna görə də, oyun korreksiyası prosesində mühüm rol qadağaların və məhdudiyyətlərin formalaşdırılması texnikasına aiddir [14, s. 577-598].

Yönəldilmiş (direktiv) oyun psixokorreksiyasında psixoloq oyunun mərkəzi halqasıdır, onun funksiyaları oyunu təşkil etmək və oyunun simvolik mənasını təhlil etməkdir. Direktiv oyun korreksiyasının iki növü var: süjet-rollu oyunlar və dramatikləşdirmə oyunları.

Süjet-rollu oyunlar uşağın özünüqiymətləndirməsini korreksiya etməyə, həmyaşıdları və böyüklər ilə müsbət münasibətlər qurmağa yönəldilmişdir. Oyuna başlamazdan əvvəl, uşağın mənaca ona yaxın olan müxtəlif konflikt vəziyyətləri ilə qarşılaşacağı, oyun materialını seçəcəyi və qrup təşkil edəcəyi xüsusi süjetlər hazırlamaq lazımdır. Oyun zamanı psixoloq uşağın emosional təzahürlərini qeyd edir. Uşaqlara alternativ rollar etmək tövsiyə olunur. Uşağın bir rola girə bilməsi, oynanan obraza bənzəməsi uşağın emosional narahatlığını və şəxsiyyətdaxili münaqişələrini düzəltmək üçün vacib

şərtdir. Süjet-rollu oyunların uşağın valideynləri ilə birlikdə aparılması tövsiyə olunur. Psixoloq əvvəlcə valideynlərlə bu ailə üçün xarakterik olan münaqişə vəziyyətini müzakirə edir. Oyun vəziyyətində rolları dəyişdirmək tövsiyə olunur. Məsələn, ana uşaq, uşaq isə ana rolunu oynayır. Bu psixoloji korreksiya metodunun istifadəsi uşaqlarda geniş spektrli müsbət emosiyaların yaranmasına səbəb olur - sakit qane vəziyyətdən emosional oyanma vəziyyətinə qədər. Bununla belə, süjet-rollu oyunların effektivliyi əsasən uşağın intellektual və fiziki imkanlarından, sosial təcrübəsindən, insanlar, onların hissləri və münasibətləri haqqında təsəvvürlərinin xüsusiyyətlərindən asılıdır [8, s. 421-430].

Süjet-rollu oyunlar şəklində oyun psixokorreksiyası, potensial olaraq pozulmamış intellekt hallarında, habelə ciddi şəxsiyyətlərarası münaqişələr və davranış pozulmaları olan serebral iflicli uşaqlar üçün istifadə üçün tövsiyə olunur. Korreksiya prosesində uşaqlara təkcə keçmiş və ya indiki təcrübələrin oyun şəklində təkrarlanmasını deyil, həm də stressli şəraitdə, məsələn, əməliyyatdan sonrakı müalicə mərhələlərində, məcburi ünsiyyət vəziyyətlərində və s. yeni təcrübələrin modelləşdirilməsini təklif etmək məsləhətdir.

Fiziki və psixi pozulmaları ilə əlaqədar sosial təcrübəsi məhdud olan uşaqlar üçün onlara tanış olan nağılların mövzularına əsaslanan dramatikləşdirmə oyunlarından istifadə olunur. Dramatikləşdirmə oyunlarının əsas məqsədi uşağın emosional sferasını korreksiya etməkdir.

Dramatikləşdirmə oyunundan əvvəl uşaqla hazırlıq işi aparılmalıdır. Psixoloq uşaqla birlikdə uşağa nağıldakı personajların obrazlarını canlandırmağa və onlara emosional münasibət göstərməyə kömək edən əvvəlcədən planlaşdırılmış suallardan istifadə edərək ona tanış olan nağılın məzmununu müzakirə edir. Nağıl uşağın fantaziyasını aktivləşdirir və personajların düşdüyü oyun toqquşmalarını təsəvvür etmək bacarığını inkişaf etdirir. Uşaq personajın obrazını yaratmalı və ona oxşamalıdır. Uşağın rola girmək və obraza bənzəmək qabiliyyəti təkcə emosional narahatlığı deyil, həm də mənfi xarakteroloji təzahürləri korreksiya etmək üçün vacib şərtdir. Uşaqlar öz mənfi emosiyalarını və şəxsiyyət xüsusiyyətlərini oyun obrazına köçürür, personajlara öz mənfi emosiyalarını və xarakter xüsusiyyətlərini bəxş edir [6, s. 577-598].

Psixokorreksiyanın qrup metodları uşaq və yeniyetmələrdə emosional pozulmaların korreksiyasında psixoloqlar və psixoterapevtlər tərəfindən kifayət qədər geniş istifadə olunur . Psixokorreksiya prosesini bir sistem kimi nəzərə alan A.S. Spivakovskaya dörd blok müəyyən edir; diaqnostik, quraşdırıcı, korreksion və qiymətləndirici. Diaqnostik blokun əsas məqsədi uşağın fərdi xüsusiyyətlərini öyrənmək və uşağın emosional disfunksiyasına səbəb olan amilləri təhlil etməkdir. Quraşdırıcı blokunun əsas məqsədi uşaq və onun valideynləri üçün dərslərə müsbət münasibət formalaşdırmaqdır. Korreksiya blokunun məqsədi uşağın şəxsiyyətinin inkişaf prosesini emosional uğursuzluq ilə uyğunlaşdırmaqdır. Psixoloji korreksiyanın effektivliyi (qiymətləndirmə bloku) qiymətləndirilərkən valideynlərin övladlarının dərslərin əvvəlində və sonrakı davranışları haqqında hesabatları təhlil edilir. Uşağın davranış və emosional reaksiyaları da müşahidə metodu və dərsdən əvvəl və sonra uşağın fəaliyyət məhsullarının təhlili ilə qiymətləndirilir.

Serebral iflicli uşaqların qrup dərsləri şəklində psixokorreksiyası prosesində valideynlərin və uşaqların təlim prosesinə müsbət münasibətinə xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bu məqsədlə müxtəlif psixotexniki metodlardan istifadə olunur: valideynlərin iştirakı ilə psixokorreksiyanın başlanğıcında uşaqlarla əyləncəli, emosional gərgin oyun təşkil etmək, uşaqları yeni başlayanlarla psixokorreksiya kursunu uğurla başa vurmuş valideynlər arasında görüş təşkil etmək. Psixokorreksiyanın quraşdırıcı mərhələsi üçün dərslərin keçirildiyi yer xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu, geniş, yaxşı təchiz olunmuş, yüngül işıqlandırılmış, uşaqlar üçün xüsusi stullar və gəzinti vasitələri olan, uşağın özünü təhlükəsiz hiss etdiyi şərait olmalıdır.

Problemin aktuallığı. Oyun metodunun emosional pozulmaların korreksiyasında istifadəsi, son illərdə artan marağa səbəb olub. Oyun, insanların stressləri azaldır, yaradıcı düşüncəni inkişaf etdirir, emosional dəstək almağa kömək edir və problemləri həll etmədə yaradıcı yollar tapmağa imkan verir. Bu məqalə, bu mövzuya ciddi diqqət yetirəcək və həm psixoloji, həm də müalicə sahəsində işləyən həkimlərə, psixoterapevtlərə, sosial işçilərə və habelə həmçinin bütün insanlara yararlı olacaq.

Problemin yeniliyi. Bu məqalə, aktual həyat şəraitində insanların üzləşdiyi emosional çətinlikləri nəzərə alaraq, oyun metodunun tətbiqi ilə bağlı son elmi məlumatları təqdim edir. Emosional sağlamlığın artırılması və emosional pozulmaların korreksiyası sahəsində yeni yollar axtaran şəxslər üçün bu məqalə, mövzunu əhatə edən və mübahisələrə yeni bir baxış təklif edən aktual bir resurs olacaq.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Bu məqalə, müxtəlif tətbiqi hallarda oyun metodunun effektivliyini və təsirliliyini vurğulayaraq, emosional sağlamlığın müdafiəsi və yaxşılaşdırılmasında praktik yollar təmin edir.

Ədəbiyyat:

1. Браун, С. Л., & Вон, С. (2009). Игра: Как она формирует мозг, развивает воображение и оживляет душу. Перевод с английского А. Ломакиной. Символ-Плюс. -220 с.
2. Ландрет, Г. Л. (2012). Игровая терапия: Искусство взаимоотношений. Перевод с английского О. В. Яковлевой. Смысл. Dis-168
3. Шейфер, С. Э. (Ред.). (2013). Игровая терапия для дошкольников. Перевод с английского О. В. Яковлевой. Смысл. Dis- 194
4. Кадусон, Х. Г., & Шейфер, С. Э. (2000). 101 любимая игровая терапевтическая техника. Перевод с английского О. В. Яковлевой. Смысл.
5. Рубин, К. Х., Фейн, Г. Г., & Ванденберг, Б. (1983). Игра. Вестник развития психологии, 19(5), 664-672. 632
6. Пеллегрини, А. Д., & Смит, П. К. (1998). Физическая активность и игра: природа и функция забытых аспектов игры. Вестник развития детей, 69(3), 577-598.
7. Браттон, С. К., Рэй, Д., Райн, Т., & Джонс, Л. (2005). Эффективность игровой терапии с детьми: мета-аналитический обзор результатов лечения. Профессиональная психология: исследование и практика, 36(4), 376-390.
8. O'Коннор, К. Дж., & Браверман, Л. (2009). Терапевтическая сила игры. Психоаналитический запрос, 29(5), 421-430.
9. Brown, S. L., & Vaughan, C. (2009). Play: How it shapes the brain, opens the imagination, and invigorates the soul. Penguin.
10. Landreth, G. L. (2012). Play therapy: The art of the relationship. Routledge.
11. Schaefer, C. E. (Ed.). (2013). Play therapy for preschool children. Routledge.
12. Kaduson, H. G., & Schaefer, C. E. (2000). 101 Favorite play therapy techniques. Jason Aronson.
13. Rubin, K. H., Fein, G. G., & Vandenberg, B. (1983). Play. Developmental Psychology, 19(5), 664-672.
14. Pellegrini, A. D., & Smith, P. K. (1998). Physical activity play: The nature and function of a neglected aspect of play. Child Development, 69(3), 577-598.

E-mail: sabina-aslanova@bk.ru
Redaksiyaya daxil olub: 19.04.2024